

Cetățenia Uniunii Europene potrivit Tratatului de la Lisabona

Lect. univ. dr. **Ioana Nely MILITARU**¹

Rezumat

Lucrarea este structurată pe două părți. Prima parte cuprinde istoricul „cetățeniei Uniunii”, potrivit tratatelor anterioare Tratatului de la Lisabona, iar a doua parte se referă la prerogativele pe care cetățenii Uniunii le au ca urmare a acestui tratat, făcând trimitere la documentele de aderare sau pe care le recunoaște ca având aceeași forță juridică cu „tratatele” (Tratatul asupra Uniunii Europene și Tratatul de funcționare a Uniunii Europene).

Cuvinte-cheie: cetățenie, Uniune, Cartă, prerogative, stat membru, instituție, drepturi fundamentale

1. Evoluția conceptului de cetățenie a Uniunii Europene

1.1 Tratatul de la Maastricht (TUE)

Prima reglementare cu privire la cetățenia² Uniunii a fost introdusă de TUE (Tratatul de la Maastricht) în cadrul TCE (Partea a doua, în art. 17-22, TUE) care prevede expres că „se instituie o cetățenie a Uniunii” și continuând cu precizarea „este cetățean al Uniunii Europene orice persoană care are cetățenia unui stat membru”.

Cetățenia Uniunii Europene completează cetățenia națională, fără a se substitui acesteia, făcând posibilă exercitarea unora dintre drepturile cetățeanului Uniunii pe teritoriul statului membru în care își are rezidența (și nu numai în țara din care provine, cum se prevedea anterior TUE). Prin urmare:

1. este necesar și suficient ca o persoană să aibă cetățenia unui stat membru pentru a beneficia de cetățenia Uniunii;
2. cetățenia Uniunii va completa și se va adăuga la cetățenia statală.

O declarație anexată la Tratatul asupra Uniunii Europene (TUE) precizează că „cetățenia unui stat membru va fi determinată numai prin referire la legislația națională a statului membru respectiv”. Prin urmare, revine fiecărui stat membru să indice care persoane sunt cetățenii săi. Prin acest tratat Uniunea Europeană respectă drepturile fundamentale, așa cum acestea sunt garantate prin Convenția europeană

---

¹ Ioana Nely Militaru, Academia de Studii Economice din București, ioanelimilitaru@yahoo.com

² Convenția europeană privind cetățenia (adoptată de Consiliul Europei la Strasbourg la data de 06.11.1997, intrată în vigoare la 01.03.2000), ratificată de România (prin Legea nr. 396/2002, publicată în M. Of. partea a I, nr. 490/9.07.2002), nu definește cetățenia, dar o explică, arătând că cetățenia înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat, și nu indică originea etnică a persoanei.

a drepturilor omului și rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, ca principii generale ale dreptului comunitar (art. 6 alin. 2).

Prin TUE se instituie următoarele categorii de drepturi pentru cetățenii Uniunii, complementare cetățeniei naționale, prin care se consolidează și protecția intereselor acestora:

1. orice cetățean al Uniunii are dreptul de a circula și de a se stabili în mod liber pe teritoriul statelor membre³ (art. 18 TCE);
2. orice cetățean al Uniunii, rezident într-un stat membru și care nu este cetățean al acestuia, are dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile locale din statul membru în care își are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat (art. 19 TCE);
3. orice cetățean al Uniunii beneficiază de protecție din partea autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru pe teritoriul unui stat terț, în care statul membru căruia îi aparține ca cetățean nu este reprezentat, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat (art. 20 TCE)⁴;
4. orice cetățean al Uniunii are dreptul de a adresa petiții Parlamentului European (art. 21 TCE);
5. orice cetățean al Uniunii se poate adresa Ombudsman-ului european pentru examinarea cazurilor de administrare defectuoasă din partea instituțiilor și organismelor comunitare/uniunii (art. 21 TCE);
6. orice cetățean al Uniunii poate să scrie oricărei instituții sau organism comunitar/al uniunii în una din limbile menționate în Tratat⁵, și să i se răspundă în aceeași limbă.

Consiliul are dreptul, statuând în unanimitate, ca, după consultarea Parlamentului, să adopte dispoziții noi, care au drept scop completarea drepturilor menționate anterior. Dispozițiile recomandate spre adoptare de către statele membre urmează să se adopte potrivit normelor constituționale proprii.

1.2 Tratatul de la Amsterdam (TA)

Prin Tratatul de la Amsterdam (semnat în 1997, intrat în vigoare în 1999), ca o garanție a recunoașterii cetățeniei Uniunii, se reafirmă faptul că Uniunea Europeană este întemeiată pe principiile libertății, ale respectului drepturilor și libertăților fundamentale, precum și ale statului de drept, principii comune tuturor statelor membre; respectul drepturilor omului fiind o condiție a apartenenței unui stat la Uniune (art. 49 TUE). Aceste principii formează, în același timp, și

---

³ Legislația Uniunii prevede însă numeroase condiții pentru exercitarea acestor drepturi. Pentru un sejur mai lung de 3 luni este necesar un certificat de sejur. Intrarea pe teritoriul altui stat membru nu poate fi interzisă decât din rațiuni de securitate și sănătate publică, iar interzicerea trebuie justificată (art. 18 TCE, fost 8A).

⁴ Statele membre stabilesc între ele normele necesare și vor iniția negocierile internaționale necesare pentru asigurarea acestei protecții (art. 20 TCE fost. 8C).

⁵ Se face referire la art. 314 TCE care prevede că, în virtutea tratatelor de aderare, sunt egal autentice versiunile prezentului tratat în limbile: daneză, engleză, finlandeză, greacă, irlandeză, portugheză, spaniolă și suedeză.

patrimoniul comun de valori enunțat de statutul Consiliului Europei și de Convenția europeană a drepturilor omului⁶.

De asemenea, TA prevede că Uniunea respectă atât drepturile fundamentale garantate prin Convenția europeană a drepturilor omului, semnată la Roma în 1950, cât și cele rezultate din tradițiile constituționale comune ale statelor membre ca principii generale ale dreptului comunitar.

Ca o completare a drepturilor cetățenilor Uniunii prevăzute prin TUE, se recunoaște acestora, prin TA, dreptul la informație. Astfel că orice cetățean european și orice persoană fizică sau juridică, având sediul într-un stat membru, are dreptul la accesul documentelor Parlamentului European, ale Consiliului Uniunii Europene, în limita rațiunilor de interes public sau privat (art. 21 alin 3 TCE).

În acest context de preocupări, între anul de semnare și intrare în vigoare a TA, respectiv, în anul 1998, Comisia Europeană înființează un serviciu de informare „Europe Direct” pentru a informa cetățenii cu privire la posibilitățile și drepturile ce le sunt conferite prin cetățenia europeană⁷.

Prin TA se instituie o garanție politică cu privire la respectarea de către statele membre a drepturilor fundamentale⁸, instituind sancțiuni pentru nerespectarea acestor drepturi, astfel că, în cazul în care un stat membru al Uniunii Europene încalcă în mod grav și persistent principiile pe care se bazează Uniunea, Consiliul poate decide suspendarea anumitor drepturi care decurg din aplicarea prezentului Tratat (TUE modificat prin TA) pentru statul membru în cauză, inclusiv dreptul de vot în Consiliu al reprezentantului guvernului aceluia stat membru (art. 7 TUE).

În Preambulul TUE, modificat de TA, se confirmă atașamentul statelor membre față de drepturile fundamentale sociale așa cum sunt ele definite în Carta Socială Europeană din 1961, revizuită în 1996⁹, în Carta Comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor din 1989¹⁰. Această Cartă este privită ca un instrument politic, al cărui scop este acela de a garanta anumite drepturi sociale, precum cele legate de piața muncii, formare profesională, oportunități egale.

În statele membre ale Uniunii Europene sunt respectate drepturile fundamentale și valorile democratice așa cum sunt prevăzute atât în reglementările fundamentale interne (constituții), cât și în reglementările de drept internațional,

⁶ Eduard Dragomir, Dan Niță, *Cetățenia europeană*, Editura Nomina Lex, București, 2010, p. 106.

⁷ Rețeaua *Europe Direct* reprezintă unul din principalele instrumente folosite de Comisia Europeană pentru informarea cetățenilor și comunicarea cu aceștia la nivel local. Rețeaua cuprinde, la nivelul UE, 480 Centre de Informarea Europe Direct, 400 Centre de Documentare Europeană și 700 de membri Team Europe. În România, cele 30 de Centre de Informare Europe Direct, 14 Centre de Documentare Europeană și peste 20 de experți în politici europene Team Europe reprezintă *interfața Comisiei cu cetățenii la nivel local și au misiunea de a promova o cetățenie europeană informată și activă*. Aceste rețele oferă informații generale și specializate privind UE și fac trimitere la surse de informare specializate, conștientizează publicul și promovează dezbaterile pe teme europene.

⁸ Eduard Dragomir, Dan Niță, *op. cit.*, p. 107.

⁹ Carta Socială Europeană a fost semnată în cadrul Consiliului European în Italia, la Torino, la data de 18.10.1961; a intrat în vigoare la 26.02.1965; a fost revizuită, la Strasbourg, la data de 03.05.1996. A fost ratificată de România prin Legea nr. 74 din 03.05.1999 (M. O. 193 din 04.05.1999).

¹⁰ A fost adoptată de Consiliul European din 9 decembrie 1989.

respectiv, în convențiile la care acestea sunt parte, spre exemplu¹¹: 1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950)¹²; 2. Declarația Universală a Drepturilor Omului¹³ (1948); 3. Carta Socială Europeană (1961, revizuită în 1996); 4. Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor (1996).

1.3 Tratatul de la Nisa

Angajamentul Uniunii față de drepturile fundamentale și valorile democratice consacrate în convențiile menționate anterior a fost reafirmat, în mod oficial, la 7 decembrie 2000, când a fost proclamată oficial Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene¹⁴ de către Parlamentul European, Consiliu și Comisia cu ocazia Conferinței Interguvernamentale (CIG) asupra Tratatului de la Nisa.

Carta a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg (cu o zi înainte de a fi semnat Tratatul de la Lisabona).

Toate dispozițiile menționate anterior, de la intrarea lor în vigoare, au fost urmate de directive, în marea lor majoritate deja transpuse în sistemele juridice ale statelor membre, care au influențat semnificativ domeniile importante ale vieții politice și juridice europene¹⁵.

2. Cetățenia Uniunii potrivit Tratatului de la Lisabona

În prezent, potrivit Tratatului de la Lisabona, cetățenia Uniunii este reglementată de următoarele dispoziții:

1. Titlul II TUE, nou-intitulat „Dispoziții privind principiile democratice” (art. 9 – 11 TUE – nou);
2. Partea a doua, intitulată „Nediscriminarea și cetățenia Uniunii” (art. 20 – 22 TfUE) și de art. 15 par. 3 TfUE;
3. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, deoarece potrivit art. 6 TUE – nou alin. 1, „Carta are aceeași valoare juridică cu tratatele”, dobândind prin aceasta forța juridică de legislație primară a dreptului Uniunii.

¹¹ Mihaela Vrabie, *Cetățenie și drepturi europene*, Editura Tritonic, București, 2007, p. 16.

¹² A fost semnată în cadrul Consiliului Europei la Roma la data de 04. 11. 1950, a intrat în vigoare la data de 03.09.1953, a fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 (M. O. 135 din 31.05.1994)

¹³ A fost aprobată și proclamată de către Adunarea Generală a ONU, la data de 10. 12. 1948.

¹⁴ 2007/C 2003/01.

¹⁵ Directiva 2004/38/CE privind dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii Europene și membrii familiilor, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE; Directiva 93/109/EC (6 decembrie 1993) privind detaliile legate de exercitarea dreptului de vot și a dreptului de a candida în alegerile Parlamentului european pentru cetățenii Uniunii Europene ce au rezidența în alt stat decât cel a cărui naționalitate o au.

4. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, deoarece, potrivit art. 6 alin. 2 TUE nou, Uniunea aderă la Convenție.

2.1 Cetățenia Uniunii Europene potrivit Tratatului asupra Uniunii Europene, modificat prin Tratatul de la Lisabona

În Titlul II TUE nou-intitulat „Dispoziții privind principiile democratice” sunt enunțate principiile pe care Uniunea le respectă și pe care se întemeiază, și care vizează direct cetățenii Uniunii, după cum urmează:

a) principiul egalității cetățenilor Uniunii, potrivit căruia cetățenii beneficiază de o atenție egală din partea instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor sale. Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru. Cetățenia Uniunii se adaugă cetățeniei naționale și nu o înlocuiește pe aceasta (art. 9 TUE nou);

b) principiul democrației reprezentative, potrivit căruia cetățenii sunt reprezentați direct, la nivelul Uniunii, în Parlamentul European. Statele membre sunt reprezentate în Consiliul European de șefii lor de stat sau de guvern și în Consiliu, de guvernele lor, care, la rândul lor, răspund democratic fie în fața parlamentelor naționale, fie în fața cetățenilor lor (art. 10 TUE nou).

Potrivit principiului democrației reprezentative, cetățenii Uniunii au următoarele prerogative:

- orice cetățean are dreptul de a participa la viața democratică a Uniunii. Deciziile se iau cât mai deschis și la un nivel cât mai apropiat posibil de cetățeni (art. 10 alin. 3);
- se urmărește formarea conștiinței politice europene și exprimarea voinței cetățenilor Uniunii prin contribuția partidelor politice la nivel european (art. 10 alin. 4);
- cetățenilor și asociațiilor reprezentative le este acordată posibilitatea de către instituții de a-și face cunoscute opiniile și de a face schimb de opinii în mod public, în toate domeniile de acțiune ale Uniunii (art. 11 alin. 1);
- la inițiativa a cel puțin un milion de cetățeni ai Uniunii, resortisanți ai unui număr semnificativ de state membre, Comisia poate fi invitată să prezinte, în limitele atribuțiilor sale, o propunere corespunzătoare în materii în care acești cetățeni consideră că este necesar un act juridic al Uniunii, în vederea aplicării tratatelor (art. 11 alin. 4)¹⁶.

Cetățenii Uniunii sunt implicați direct în viața Uniunii prin reprezentarea lor în parlamentele naționale care participă activ la „viața Uniunii”.

---

¹⁶ Procedurile și condițiile necesare pentru prezentarea unei astfel de inițiative sunt stabilite în conformitatea cu art. 24 primul paragraf din TfUE.

Prin urmare, principiul democrației reprezentative este pus în valoare și prin contribuția activă a parlamentelor naționale la buna funcționare a Uniunii, după cum urmează:

a) prin faptul că sunt informate de către instituțiile Uniunii și prin primirea de notificări privind proiectele de acte legislative ale Uniunii în conformitate cu Protocolul privind rolul parlamentelor naționale în cadrul Uniunii Europene;

b) prin respectarea principiului subsidiarității în conformitate cu procedurile prevăzute în Protocolul privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității;

c) prin participarea, în cadrul spațiului de libertate, securitate și justiție, la mecanismele de evaluare a punerii în aplicare a politicilor Uniunii în acest spațiu¹⁷;

d) prin participarea la procedurile de revizuire a tratatelor (în conformitate cu art. 48 TUE nou);

e) prin faptul că sunt informate cu privire la cererile de aderare la Uniune (în conformitate cu art. 49 TUE nou);

f) prin participarea la cooperarea interparlamentară dintre parlamentele naționale și cu Parlamentul European (în conformitate cu Protocolul privind rolul parlamentelor naționale în cadrul UE).

2.2 „Nediscriminarea și cetățenia Uniunii”, potrivit Tratatului de funcționare a Uniunii Europene

Tratatul de la Lisabona adaugă în Titlul II al TfUE (fost Titlul II, TCE, intitulat „Cetățenia”) și termenul de „nediscriminare” care vizează direct cetățenia Uniunii.

În domeniul de aplicare a tratatelor, la nivelul Uniunii:

a) se interzice orice discriminare exercitată pe motiv de cetățenie sau naționalitate (art. 18 alin. 1 TfUE);

b) se pot adopta de către Parlamentul European și Consiliu, orice norme în vederea interzicerii acestor discriminări, în conformitate cu procedura legislativă ordinară (art. 18 alin. 2 TfUE);

c) se pot lua măsuri necesare în vederea combaterii oricărei discriminări bazate pe sex, rasă sau origine etnică, pe religie sau convingeri, pe handicap, vârstă sau orientare sexuală, de către Consiliu, hotărând în unanimitate, în conformitate cu o procedură legislativă specială și cu aprobarea Parlamentului European (art. 19 TfUE).

Drepturile cetățenilor Uniunii, instituite prin TUE (introduse în TCE), și ulterior prin TA, sunt reluate cu anumite dezvoltări în Tratatul de la Lisabona.

Precizăm că dreptul Uniunii/comunitar nu prevede un sistem propriu de atribuire a cetățeniei Uniunii, aceasta decurge automat din cetățenia unui stat

---

¹⁷ În conformitate cu art. 70 din TfUE și prin implicarea în controlul politic al Eurojust și în evaluarea activităților Eurojust, în conformitate cu articolele 88 și 85 din respectivul tratat.

membru¹⁸. Cetățenia Uniunii nu înlocuiește cetățenia națională, ci se adaugă la aceasta (art. 20 alin. 1 TfUE).

Mai mult, drepturile cetățenilor Uniunii au caracter evolutiv¹⁹ deoarece Consiliul poate adopta dispoziții care urmăresc completarea drepturilor (hotărând în unanimitate în conformitate cu o procedură legislativă specială și cu aprobarea Parlamentului European). Dispozițiile de completare a drepturilor intră în vigoare numai după ce au fost aprobate de statele membre în conformitate cu normele lor constituționale (art. 25 TfUE).

Pe lângă obligațiile prevăzute în tratate, cetățenii Uniunii, se bucură printre altele de:

a) dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre. Acest drept se exercită sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de tratate și de dispozițiile adoptate în vederea aplicării acestora (art. 20 alin. 2 lit. a TfUE). Dacă o acțiune a Uniunii se dovedește necesară pentru atingerea acestui obiectiv și în care tratatele nu a prevăzut puteri de acțiune în acest sens, Parlamentul European și Consiliul, hotărând în unanimitate cu procedura legislativă ordinară, pot adopta dispoziții menite să faciliteze exercitarea drepturilor menționate.

În scopul exercitării dreptului de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre și în cazul în care tratatele nu au prevăzut puteri de acțiune în acest sens, Consiliul (hotărând în conformitate cu o procedură legislativă specială) poate adopta măsuri în domeniul securității sociale și al protecției sociale (art. 21 TfUE).

b) dreptul de a alege și a fi ales vizează orice cetățean al Uniunii care își are reședința într-un stat membru și care nu este resortisant al acestuia. Acest drept comportă două aspecte: alegerile locale și alegerile pentru Parlamentul European:

- dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile locale (municipale) în statul membru unde își are reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat, (art. 20 alin. 2 lit. b TfUE). Acest drept se va exercita în condițiile adoptate de Consiliu (hotărând în unanimitate în conformitate cu o procedură legislativă specială și după consultarea Parlamentului European); aceste norme de aplicare (spre exemplu, directive adoptate de Consiliu) pot prevedea dispoziții derogatorii în cazul în care problemele specifice ale unui stat membru justifică acest lucru.

- dreptul de a alege și de a fi ales la alegerile pentru Parlamentul European²⁰ în statul membru unde își are reședința, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat. Acest drept se exercită:

- fără a aduce atingere dispozițiilor art. 223 alin. 1 TfUE²¹ și dispozițiilor adoptate pentru aplicarea acestuia;

¹⁸ Andrei Popescu, Ion Diaconu, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 277.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Legea nr. 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European, din 16.01.2007 (M. O., Partea I, nr. 28 din 16. 01. 2007).

²¹ Aceste dispoziții prevăd posibilitatea pentru Parlamentul European de a elabora un proiect pentru a stabili dispozițiile necesare, care să permită alegerile membrilor săi prin vot universal direct, în conformitate cu o procedură uniformă în toate statele membre sau în conformitate cu principii comune tuturor statelor membre (art. 223 alin. 1 TfUE).

- în condițiile adoptate de Consiliu, hotărând în unanimitate, în conformitate cu o procedură legislativă specială și după consultarea Parlamentului European; aceste norme de aplicare (spre exemplu, directive adoptate de Consiliu) pot prevedea dispoziții derogatorii în cazul în care dispoziții specifice ale unui stat membru justifică acest lucru.

Dintre normele de aplicare cu caracter derogator, exemplificăm:

- Directiva 93/109/C a Consiliului, din 06. 12. 1993²², stabilește ca principii pentru exercitarea dreptului de a participa la alegerile pentru Parlamentul European libertatea de a alege între statul de reședință și statul al cărui cetățean este și egalitatea de tratament cu cetățenii naționali; se prevede o derogare în cazul în care proporția cetățenilor Uniunii care au drept de vot reprezintă peste 20% din cetățenii naționali cu drept de vot; în acest caz, statul în cauză poate impune drept condiție pentru nenaționali un termen de ședere de 5 ani pentru a vota și de 10 ani pentru a fi eligibili; această derogare nu se aplică decât pentru Luxemburg²³;
- Directiva 94/80/CE a Consiliului din 19.12.1994²⁴ prevede aceleași principii și derogări posibile pentru participarea la alegerile municipale; totodată, ea permite statelor membre să rezerve naționalilor unele funcții în executivul municipal și să interzică naționalilor participarea la alegerea electorilor sau la alegerea uneia din adunările parlamentare (în cazul parlamentelor bicamerale)²⁵.

c) dreptul de a se bucura, pe teritoriul unei țări în care statul membru ai cărui resortisanți sunt nu este reprezentat, de protecție din partea autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru, în aceleași condiții ca și resortisanții acestui stat. Statele membre adoptă dispozițiile necesare și angajează negocierile internaționale necesare în vederea asigurării acestei protecții.

Consiliul, hotărând în unanimitate cu o procedură legislativă specială și după consultarea Parlamentului European, poate adopta directive care să stabilească măsurile de coordonare și cooperare necesare pentru a facilita această protecție (art. 20 alin. 1 lit. c și 23 TfUE).

În acest sens, a fost adoptată de către Consiliu Decizia 95/533/ CE din 1995²⁶ cu privire la protecția cetățenilor Uniunii Europene prin reprezentanțele diplomatice și consulare. Protecția diplomatică și consulară se acordă în caz de deces, accident sau boli grave, arest sau detenție, asistență pentru victimele unor

²² Directiva 93/109/C a Consiliului stabilește normele de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales pentru Parlamentul European pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru în care nu sunt resortisanți.

²³ Andrei Popescu, Ion Diaconu, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 278.

²⁴ Directiva 94/80/CE din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin.

²⁵ Andrei Popescu, Ion Diaconu, *op. cit.*, p. 278.

²⁶ Decizia a fost adoptată de Reprezentanții Guvernelor Statelor Membre, reuniți în cadrul Consiliului din 19 decembrie 1995, privind protecția cetățenilor Uniunii Europene privind reprezentanțele diplomatice și consulare. A se vedea în acest sens și HG. 868/2008 privind protecția cetățenilor UE prin misiunile diplomatice și consulare.

acte de violență, sprijinirea și repatrierea cetățenilor UE aflați în dificultate, cu acordul statului cetățeanului respectiv și cu restituirea de către acesta a cheltuielilor ocazionate. Acordarea asistenței diplomatice sau consulare de către o ambasadă sau un oficiu consular al altui stat presupune acordul statului de reședință, potrivit normelor de drept internațional. Această problemă se poate rezolva pe bază de negocieri, prin acorduri ale Uniunii, pe de o parte, și statele membre pe de altă parte²⁷, cu state terțe, problemă care până în prezent n-a fost abordată²⁸.

d) dreptul de a adresa petiții Parlamentului European, de a se adresa Ombudsmanului European (potrivit art. 288 TfUE) și dreptul de a se adresa instituțiilor și organelor consultative ale Uniunii în oricare dintre limbile tratatelor²⁹ și de a primi răspuns în aceeași limbă³⁰ (art. 20 alin. 1 lit. d și 24 TfUE).

Orice cetățean al Uniunii, precum și orice persoană fizică sau juridică având reședința sau sediul social într-un stat membru, are dreptul de a adresa PE, cu titlu individual sau în asociere cu alți cetățeni sau cu alte persoane, o petiție privind un subiect care ține de domeniile de activitate ale Uniunii și care îl privește în mod direct (art. 227 TfUE).

e) dreptul de a prezenta o inițiativă cetățenească în înțelesul art. 11 TUE, inclusiv numărul minim de state membre din care trebuie să provină cetățenii care prezintă o astfel de inițiativă (art. 24 TfUE). Inițiativa cetățenească este „o inițiativă legislativă” pe care, potrivit art. 11 TUE, o propun cetățenii Uniunii în materii în care aceștia consideră că este necesar un act juridic al Uniunii, în vederea aplicării tratatelor.

Articolul 11 din TUE are în vedere atât numărul de cetățeni, cât și numărul de state, respectiv „cel puțin un milion de cetățeni ai Uniunii, resortisanți ai unui număr semnificativ de state”. Pentru implementarea unei astfel de inițiative se impune necesitatea adoptării unui act legislativ european, care să detalieze modalitățile de aplicare ale prevederii³¹

Dispozițiile referitoare la procedurile și condițiile necesare pentru prezentarea unei astfel de inițiative sunt adoptate de Parlamentul European și Consiliul, care hotărăsc prin regulamente în conformitate cu procedura legislativă ordinară (art. 24 TfUE).

f) dreptul de acces la documentele instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, indiferent de suportul în care se află aceste documente, sub rezerva principiilor și condițiilor stabilite de art. 15 alin. 1 TfUE. Dreptul de acces privește orice cetățean al Uniunii și orice persoană fizică sau juridică care are reședința sau sediul statutar într-un stat membru.

²⁷ Așa cum prevăd dispozițiile art. 23 TfUE.

²⁸ Andrei Popescu, Ion Diaconu, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Universul Juridic, București, 2009, pp. 278-279.

²⁹ „Limbile tratatelor” sunt prevăzute la articolul 55 alin. 1 TUE.

³⁰ Aceste drepturi se exercită în condițiile și limitele definite prin tratate și prin măsurile adoptate pentru punerea în aplicare a acestora (art. 20 alin. ultim. TfUE).

³¹ Eduard Dragomir, Dan Niță, *Tratatul de la Lisabona*, Editura Nomina Lex, București, 2009, p. 52-53.

În privința principiilor generale și a limitelor (condițiile) stabilite de art. 15 TfUE, care, din motive de interes public sau privat, reglementează exercitarea dreptului de acces la documente, acestea se stabilesc prin regulamente de către Consiliu, care hotărăște în conformitate cu procedura legislativă ordinară (art. 15 TfUE).

Fiecare instituție, organ, oficiu sau agenție asigură transparența lucrărilor lor și elaborează, în regulamentul său de procedură, dispoziții speciale privind accesul la propriile documente, potrivit regulamentelor stabilite de Consiliu.

Publicarea documentelor privind procedurile legislative este asigurată de Parlamentul European și Consiliu, în condițiile prevăzute de regulamentele adoptate de Consiliu.

2.3 Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a fost adoptată în mod solemn la 7 decembrie 2000 (la Conferința Interguvernamentală) la Nisa, a fost apoi adaptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, pentru ca, ulterior, prin Tratatul de la Lisabona (intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), să se prevadă expres că „Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Cartă” și că „aceasta are aceeași valoare juridică cu tratatele”³² (obligatorie n. a.), potrivit art. 6 alin. 1 TUE, fără a include însă în acest tratat textul Cartei.

Carta cuprinde, într-un singur text, ansamblul drepturilor sociale, economice, civile și politice de care pot beneficia toți cetățenii europeni. Aceste drepturi sunt grupate în șase capitole principale:

> Capitolul I, Demnitatea (cuprinde articole referitoare la: demnitatea umană, dreptul la viață, dreptul la integritatea persoanei, interzicerea torturii și a tratamentelor sau a pedepselor inumane sau degradante, interzicerea sclaviei și a muncii forțate);

> Capitolul II, Libertățile (cuprinde articole referitoare la: dreptul la libertate și securitate, respectul vieții private și de familie, protecția datelor personale, dreptul la căsătorie și dreptul de întemeiere a familiei, libertatea gândirii, conștiinței și religiei, libertatea expresiei și informării, libertatea de întrunire și de asociere, libertatea artelor și științelor, dreptul la educație, libertatea alegerii ocupației și dreptul de angajare în muncă, libertatea de a conduce afaceri, dreptul de proprietate, dreptul de azil, protecția față de eventualitatea strămutării, expulzării sau extrădării);

> Capitolul III, Egalitatea (cuprinde articole referitoare la: egalitatea în fața legii, nediscriminarea, diversitatea culturală, religioasă și lingvistică, egalitatea între bărbați și femei, drepturile copilului, drepturile persoanelor vârstnice, integritatea persoanelor cu handicap);

> Capitolul IV, Solidaritatea (cuprinde articole referitoare la: dreptul lucrătorilor la informare și consultare în cadrul întreprinderilor, dreptul de

---

³² Cu referire la *Tratatul de funcționare a Uniunii Europene* și *Tratatul asupra Uniunii Europene*.

negociere și acțiune colectivă, dreptul de acces la serviciile de plasament, protecția împotriva concedierii nejustificate, condiții de muncă egale și juste, interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă, viața de familie și profesională, securitatea socială și asistența socială, asistența sanitară, accesul la serviciile de interes economic general, protecția consumatorului);

> Capitolul V, Drepturile cetățenești (cuprinde articole referitoare la: dreptul de vot și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European, dreptul de a vota și de a candida la alegerile municipale, dreptul la o bună administrare, dreptul de acces la documente, avocatul poporului, libertatea de circulație și de reședință, protecția diplomatică și consulară);

> Capitolul VI, Justiția (cuprinde articole referitoare la: dreptul la căi de atac efective și la o judecată corectă, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare, principiile legalității și proporționalității faptelor penale și a sancțiunilor, dreptul de a nu fi judecat și pedepsit de două ori în procedurile penale pentru aceeași faptă);

> Capitolul VII, Dispoziții generale (cuprinde articole referitoare la: domeniul de aplicabilitate, domeniul de aplicabilitate a drepturilor garantate, nivelul de protecție, interzicerea abuzului de drepturi).

Carta drepturilor fundamentale își are originea în Convenția europeană a drepturilor omului. Se prezintă ca un adevărat compendiu al drepturilor de care beneficiază cetățenii Uniunii³³, cuprinzând atât drepturile și libertățile fundamentale conținute în general, în Convenția europeană, dar și drepturi sociale, inspirate de Carta socială europeană adoptată sub egida Consiliului Europei, precum și „drepturi noi”, care țin de evoluția societăților europene în diverse domenii, precum bioetica, mediul înconjurător sau drepturile copilului³⁴.

În acest sens, Carta reafirmă, în preambulul său, cu respectarea competențelor și sarcinilor Uniunii, precum și a principiului subsidiarității, drepturile care rezultă, în principal:

- din tradițiile constituționale;
- din obligațiile internaționale comune statelor membre;
- din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- din Cartele sociale adoptate de Uniune și de către Consiliul Europei;
- din jurisprudența Curții de justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului.

³³ Dan Vătăman, *Dreptul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, București, 2010, p. 59.

³⁴ Corneliu Bârsan, citat de Eduard Dragomir, Dan Niță, *Cetățenia europeană*, Editura Tritonic, București, 2007, p. 115.

2.4 Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³⁵ este cunoscută sub denumirea Convenția europeană a drepturilor omului. Convenția este un catalog al drepturilor fundamentale, elaborat de Consiliul Europei la 4.11.1950, la Roma. Soluționarea încălcărilor drepturilor garantate prin Convenție și protocoalele anexate acesteia, cu excluderea oricărui alt drept, provenite din statele membre ale Consiliului Europei, sunt de competența Curții europene a drepturilor omului – CEDO.

Uniunea aderă la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Aderarea la Convenție nu modifică competențele Uniunii astfel cum sunt definite prin tratate (art. 6 alin. 2 TUE). Drepturile fundamentale, așa cum sunt garantate prin Convenție, și cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii (art. 6 alin 3 TUE).

Concluzii

Conferind forță juridică Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la 7 decembrie 2000 la Nisa, adaptată de Consiliul European la 12 decembrie 2007 la Strasbourg, se întărește încrederea cetățenilor statelor membre – prin recunoașterea drepturilor, libertăților și principiilor – în prerogativele pe care cetățenia Uniunii Europene le-a dezvoltat începând cu Tratatul de la Maastricht, din anul 1993. În sprijinul acestei preocupări, în vederea consolidării drepturilor cetățenilor Uniunii, Uniunea aderă, prin Tratatul de la Lisabona, la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, document de mare importanță juridică, care face din aceste drepturi, fundamentul cetățeniei Uniunii Europene.

---

³⁵ Convenția a fost încheiată la Roma la 4.11.1950 (a intrat în vigoare la 3.09.1953), a fost amendată prin protocoalele nr. 3 din 6.05.1963, nr. 5 din 20.01.1966 și nr. 8 din 19.03.1985 și completată cu Protocolul nr. 2 din 6.05.1963, care fac parte din aceasta. Convenția a fost ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (...) și a protocoalelor adiționale la această Convenție (publicată în M. O. nr. 135 din 31.05. 1994).

Bibliografie

1. Eduard Dragomir, Dan Niță, *Cetățenia europeană*, Editura Nomina Lex, București, 2010.
2. Mihaela Vrabie, *Cetățenie și drepturi europene*, Editura Tritonic, București, 2007.
3. Eduard Dragomir, Dan Niță, *Tratatul de la Lisabona*, Editura Nomina Lex, București, 2009.
4. Andrei Popescu, Ion Diaconu, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Universul Juridic, București, 2009
5. Dan Vătăman, *Dreptul Uniunii Europene*, Editura Universul Juridic, București, 2010.
6. Legea nr. 33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European, din 16.01.2007 (M. O., Partea I, nr. 28 din 16.01.2007).
7. Directiva 93/109/C a Consiliului European (6 decembrie 1993), cu privire la normele de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales pentru Parlamentul European pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru în care nu sunt resortisanți.
8. Directiva 94/80/CE din 19 decembrie 1994 de stabilire a normelor de exercitare a dreptului de a alege și de a fi ales la alegerile locale pentru cetățenii Uniunii care au reședința într-un stat membru a cărui cetățenie nu o dețin.
9. Directiva 2004/38/CE privind dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii Europene și membrii familiilor, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE;
10. Hotărârea de Guvern 868/2008 privind protecția cetățenilor UE prin misiunile diplomatice și consulare.
11. Convenția de la Roma, semnată la 4.11.1950 (a intrat în vigoare la 3.09.1953) a fost amendată prin protocoalele nr. 3 din 6.05.1963, nr. 5 din 20.01.1966 și nr. 8 din 19.03.1985 și completată cu Protocolul nr. 2 din 6.05.1963, care fac parte din aceasta. Convenția a fost ratificată de România prin Legea 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea (...) și a protocoalelor adiționale la această Convenție (publicată în M. O. nr. 135 din 31.05.1994).